

Stava missionshus (ovan) uppfördes 1921 och invigdes första söndagen i advent detta år. Det tidigare missionshuset, uppfört 1866, låg 400 m längre norrut och är rivet.

Ombergs missionshus (nedan) byggdes 1893 och invigdes i juli 1894. Hade från början väggfasta bänkar. Sedermera flyttades och ombyggdes missionshuset. Det tillhörde Ombergs missionsförsamling som uppgått i Ödeshögs missionsförsamling.

När väckelsen kom till byn

Av Gösta Luthersson

De stora händelserna på det religiösa livets område har haft sina förbud. Så har också de män och kvinnor, som skulle bli bärare av detta budskap, sina förelöpare. Genom dessa förbereddes marken för den frikyrkliga väckelsen då denna kom i mitten av 1800-talet.

Den herrnhutiska rörelsen, företrädd av komminister Claes Eek i Ödeshög 1761—1795, kom att sätta tydliga spår i folksjälen. Väckelsen avstannade inte med Eeks död 1795 utan fortsatte ledd av J. H. de Rogier. År 1800 fanns i Stora Åby församling omkring 200 läsare. Fortsättningen av denna väckelserörelse är hölj i dunkel för oss, men vissa källor låter oss ana att den levat vidare i människors medvetande.

1831 kom Helena Ekblom — ”Vita Jungfrun” eller ”Predikare-Lena” — och predikade i bygden på ett par platser. Om detta berättar N. Odenvik i boken om henne:

1831 finner vi Helena Ekblom i Röks socken, där vi finner henne på en gård, som heter Hagen. Hon blev strängeligen förbjuden att fortsätta sina sammankomster. Och för att sätta skräck i allmänheten beslutade myndigheterna att bötfälla varenda en som varit närvarande på mötet. Helena drog vidare och kom till Stora Åby socken. Här höll hon flera möten i Järperyd. Stora folkskaror samlades. Vistelsen i Stora Åby tog dock hastigt slut. En kväll medan mötet pågick, kom socknens fjärdingsman. Han avbröt sammankomsten, grep Helena, satte henne i fångkärren och förde henne till arresten i Ödeshög. Järperyd såg hon aldrig mer. Efter någon tid forslades hon vidare från trakten...

Följderna av hennes förkunnelse, som bar starka pietistiska och herrnhutiska drag, vet vi inte mycket om. Säkert anknöt den till den Eekska förkunnelsen, vilket i så fall förklarar det stora tilloppet av människor ute i skogsbygden. Det skulle dock dröja mer än 20 år innan nästa väckelsevåg drog genom bygden.

1853 bildades Jönköpings Traktatsällskap, som sju år senare ombildades till Jönköpings Missionsförening. Traktatsällskapets förste kolportör blev Carl Johan Lindberg, som senare blev C. O. Rosenius efterträdare som predikant i Betlehemskyrkan i Stockholm. Andra av sällskapets kolportörer var Samuel och Svenning Johansson. Genom dessa och andra väckta präster och lekmän spreds väckelsen, som vid denna tid var inomkyrklig, från Jönköping i allt vidare cirklar och nådde i mitten och slutet av 1850-talet våra bygder. En av väckelsens strömfåror kom via Linderås och Adelöv över gränsen in i Stora Åby socken. En annan sökte sig utmed Vätterstranden in över östgötagränsen. En tredje väckelseström letade sig norrifrån in i bygden i och med G. F. Halls inflyttande till Böneryd i Stora Åby socken och hans verksamhet som ledare av samlingar där ”Guds Ord samt Nohrborgs och Luthers postillor lästes och böner uppsändes”.

Väckelsen i Stora Åby skogsbygd

Det var i en stuga i Ulfsbo, Adelövs socken, som människor i denna del av socknen berördes av väckelsen. Snart blev stugan emellertid för trång, ty hungern efter det frigörande budskapet var stor. Ur Klöverdala missionsförsamlings 110-årsskrift kan citeras hur det gick till då bygdens äldsta missionshus blev till:

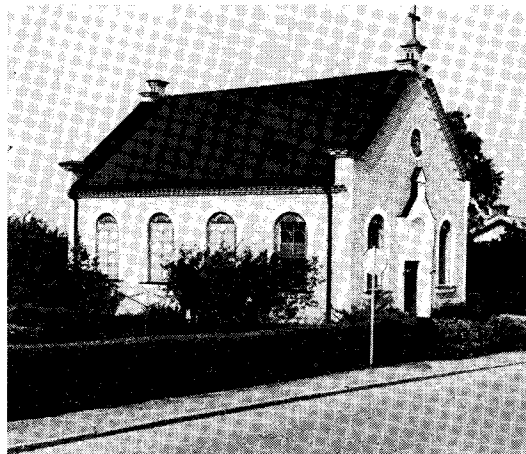
En dag när soldaten Björn hjälpte sin granne Johannes Johansson i Klöverdala att slagtröska, kom man överens om att bygga ett hus åt Herren. Man talade med andra väckta om saken och grep sig saken an. J. P. Carlsson i Stjärtebo (Linderås socken) lovade skänka alla vindfjällen i sin skog och ovannämnde J. Johansson lovade släppa till mark. Genom en kraftig storm vintern 1863—64 blev behovet av virke väl tillgodosett. 1864 byggdes södra delen av nuvarande missionshuset. Byggmästare var Carl Samuelsson i Ruskilsby och priset 30 riksdaler. Redan innan missionshuset var färdigt, användes det för sitt ändamål. Äldre personer har berättat hur man satt på golvbjälkarna och lyssnade. Redan fyra år senare fick man bygga till. Då var det Peter Råberg i Öna som ledde byggnadsarbetet.

En arbetsförening hade tidigare varit i funktion och nu bildas en missionsförening, som omfattade en stor del av Stora Åby socken samt delar av Adelövs, Linderås och Ödeshögs socknar. Snart fördes elden vidare av väckta pigor, drängar, torpare och besuttna till andra delar av socknen och missionsföreningar bildades på flera håll.

Väckelsevåg vid Vätterstranden

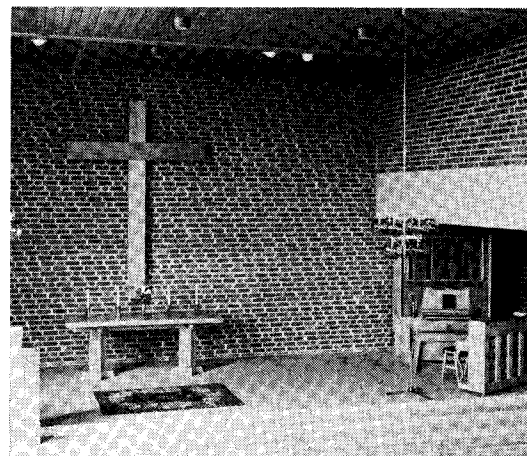
Också här är det predikanter från Jönköpings Traktatsällskap/Missionsförening, som blev väckelsens bärare jämte många andra vars namn vi inte känner till. Början är densamma som i Stora Åby skogsbygd. Man samlades till stugmöten och läste Guds Ord och andliga böcker. Nämnas kan också månadstidningen Pietisten, som utgavs av tidigare nämnde C. O. Rosenius. Ofta lånades denna tidning från person till person tills den var alldeles sönderläst. Väckelsen tog fart och snart var man i färd att också här bygga hus åt Herren. Det skedde i Lilla Krokek. Viktor Jonsson, som ägde gården, skänkte mark på vilken byggmästare Kling uppförde missionshuset. Bygdens folk visade stort intresse för saken och många dagsverken skänktes. Detta var 1866. Femtiofem år senare var missionshuset färdigt att skatta åt förgängelsen och det nuvarande Stava missionshus uppfördes några hundra m. från det gamlas plats.

Till Ödeshögs by nådde väckelsen vid samma tidpunkt. 1867 bildades en missionsförening och året därpå stod ett missionshus färdigt att tagas i bruk. Snart brann väckelsens eld lite varstans i Lysingsbygden. Människor kom till tro, missionsföreningar bildades och missionshus uppfördes. Tjurtorp 1876, Åsa 1876 och 1877, Hålan i Trehörna 1879, Bultsbo 1882, Haddåsen 1888, Svenstorp 1892 för att nämna några av de äldsta. Missionshusbygget i Åsa saknade inte dramatik. Vi citerar ur Åsa missionsförsamlings 70-årsskrift 1950:

Korskyrkan (ovan) byggdes av Ödeshögs missionsförsamling, invigdes i oktober 1908 och kallades Immanuelskyrkan. Den ersatte missionshuset som låg strax söder om kyrkbyn. Kyrkan såldes 1962 till Fridhemsförsamlingen av Helgelseförbundet och fick då sitt nya namn.

Den nya Immanuelskyrkan (nedan) byggdes 1962 och togs i bruk första söndagen i advent. 1965 inköptes en orgel av märket Grönlund med sex stämmor. Senare har mindre ändringar gjorts, bl. a. i de mycket förnämliga ungdomslokalerna.

1875 utformades planerna på att bygga en egen samlingslokal, och man började bygga på Bunkabola ägor, inte långt från den plats där Åsa missionshus nu ligger. Man hade hunnit så långt, att huset skulle tjäna som möteslokal, då någon till läseriet fjentligt sinnad person helt enkelt tände eld på missionshuset. Detta skedde natten före den dag då första mötet skulle hållas. Missionshuset i Bunkabola brann ned till grunden. Vad som återstår är grundstenarna.

En person tilltalades för mordbrand vid häradsrätten 1878, men straff ådömdes aldrig "i brist på bevis". Men 1877 satte man igång på nytt med missionshusbygge och snart stod missionshuset klart och väckelsen tog förnyad fart.

Den Hallska väckelsen

G. F. Hall inflyttade 1858 till Böneryd i St. Åby socken. Det blev upphovet till en väckelse i den delen av bygden. De yttre formerna var desamma som annorstädes. I stugmöten samlades man, läste Guds Ord och andaktsböcker, bad och sjöng. G. F. Hall var född i Ekeby socken 1828 och kom till St. Åby närmast från Svanshals socken, där han bott under ett par år. Hans son Gustaf Hall blev jämte Carl Johansson i Fällan två i bygden gärna hörda lekmanpredikanter.

Fria församlingar bildas

Väckelsen genom Jönköpings Traktatsällskap/Missionsförening hade varit inomkyrklig. I och med Svenska Missionsförbundets bildande 1878 hade tanken på organiserande av fria församlingar förts till mognad. Främst var det nattvardsgemenskapen som blev den skiljande frågan. Sådan fick icke förekomma utanför Svenska Kyrkans ram. På flera håll, även i Lysingsbygden, hände det likväl att troende människor samlades med varandra till firande av nattvard. I ett protokoll från St. Åby kyrkorådssammanträde 12 sept. 1880 läser vi:

Hade två av skolrådsledamöterna blivit kallade inför kyrkorådet, emedan de deltagit i enskilda nattvardsgångar och däriifrån icke vilja avstå. Angående dessa nattvardsgångar så hållas de i enskilda hus, dock ej inom församlingen. De hållas hos en hemmansbrukare i Ulfsbo i Adelövs socken. Vid dessa tillgär så, att elementen framställas utan att de av någon viss person utdelas, utan de skiftas mellan de närvarande. Inför kyrkorådet uppmanades nu de båda att antingen avgå från sina befattningar i skolrådet eller upphöra med att deltaga i dessa fria nattvardsgångar. Till intet var de sinnade...

Även frågan om Bibelns framställning om försoningen vållade strid på 1870-talet och in på 1900-talet. Många av församlingarna i bygden delades i två läger. Det ena kom att få sin huvudsakliga gemenskap med Svenska Missionsförbundet, det andra med Jönköpings Missionsförenings arvtagare Svenska Alliansmissionen.

Baptistkyrkan (ovan) uppfördes 1910 och fick då namnet Ebeneserkapellet. Senare ändrades det till Baptistkyrkan. I början av 1960-talet genomgick kyrkan en rätt omfattande restaurering, då bl. a. ungdoms- och serveringslokaler iordningställdes i källarplanet.

Filadelfiakyrkan (nedan) inköptes 1958 efter att under många år ha varit frälsningsarméns lokal. 1962 renoverades den grundligt och innehåller nu lokaler av skilda slag för församlingens verksamhet.

Baptismen kommer

Redan i slutet av 1840-talet hade det första baptistdopet skett i vårt land. Det skulle emellertid dröja i nära 40 år innan baptismen nådde Lysingsbygden. 1885 bildades en baptistförsamling i Rök, som f. ö. delade missionshus med missionsföreningen och friförsamlingen i Tjurtorp. I många av missionsförsamlingarna bemöttes denna dopväckelse med skepsis. I ett protokoll från 1886 läser vi:

Då fråga om missionshusets öppnande för baptistpredikanter väckts, togs denna framställning i beaktande. Man ansåg emellertid att ett sådant beviljande vore i fullkomlig strid med föreningens stadgar och kunde därför icke nämnda anhållan bevilja.

Följden av ett sådant handlande blev att baptistförsamlingar bildades och kapell uppfördes. 1891 bildades Västra Tollstads baptistförsamling, vars namn sedan ändrades till Ödeshögs baptistförsamling. Det var en liten skara personer — 14 stycken — som samlats i en stuga i Forsby, som bildade denna församling. Åtta av dessa tillhörde den sex år tidigare bildade församlingen i Rök. Vid samma tid bildades baptistförsamling i Boet och kapell uppfördes där 1895. Denna församling lämnade 1924 baptistsamfundet och blev en pingstförsamling, som 1933 förvärvade kapellet i Boet. I Ödeshög dröjde det åtskilliga år innan baptistförsamlingen fick egen kyrka. Det skedde först 1910, då Ebeneserkapellet invigdes den 12 juni. Tidigare hade man hållit till i en lokal, som handlanden J. Bremer upplät.

Frälsningsarmén och andra i dess spår

Frälsningsarmén öppnade eld i Ödeshög den 8 maj 1896. Det var A. Ferm, som var denna rörelses pionjär i bygden. I mitten av 10-talet hade man en stor väckelse men så småningom ebbade intresset ut och 1949 lämnade den sista officeren, Hanna Brunnberg, Ödeshög, varefter arbetet uppehölls ytterligare några år med hjälp av kadetter. Redan 1947 hade man inlett samarbete med Sionförsamlingen i Boet och 1958 inköpte Filadelfiaförsamlingen i Ödeshög Frälsningsarméns lokal som ännu i dag tjänar som dess kyrka. Filadelfiaförsamlingen startade som en utpostgrupp till Sionförsamlingen och hade haft sin tidigare lokal inte långt från Stora Åby kyrka.

1913 startades söndagsskolarbete i Hästholmen av metodister, som 1919 bildade Ödeshögs—Hästholmens metodistförsamling. Början skedde dock tidigare med stugmöten under ovan relaterade former. 1923 uppfördes Betelkyrkan där man speciellt under 1920- och 30-talet hade en god verksamhet. Även i Ödeshögs samhälle hade man en del sammankomster i en förhyrd lokal på Smedjegatan. Då medlemsantalet under senare år minskade, så att bara några få återstod, såldes Betelkyrkan i Hästholmen 1975 och är nu konstgalleri.

En bönegrupp startade i slutet av 1940-talet. Ur denna framväxte 1951 Backasands Fria församling som sedan anslöt sig till Helgelseförbundet. I mitten av 1960-talet inköptes tidigare Immanuelskyrkan, församlingen ändrade namn till Fridhemsförsamlingen och kyrkan bytte också namn och heter nu Korskyrkan.

Väckelsens folk var i mycket hög grad ungdom. Bl. a. kan nämnas att de, som byggde ortens första missionshus i Klöverdala 1864, var nästan samtliga under eller omkring 30 år. Någon t. o. m. i övre tonåren. Förhållandet var liknande på flera platser.

Väckelsen fick inte endast religiösa konsekvenser, den grep sig verket an för att ändra den miljö i vilken människor levde. Främst skedde det genom barn- och ungdomsarbete, men också bildandet av nykterhetsföreningar bidrog här till. Särskilt blåbandsföreningarna fick i missionsföreningarna ett starkt medlemstillskott. I dag är frikyrkligheten en respekterad och uppskattad del av livet i Ödeshögs kommun. Närmare 600 personer är direkt anslutna till dess församlingar. I barn- och ungdomsarbete, studiearbete m. m. har man kontakt med långt flera. Av fröet som såddes blev ett stort träd.

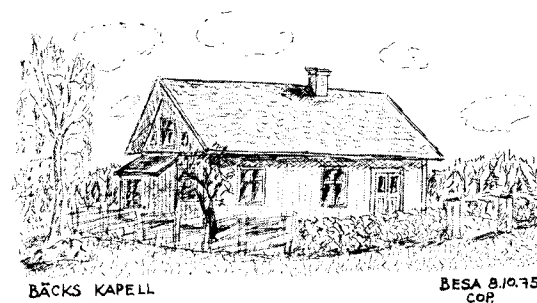
Litteratur:

Ödeshög genom seklerna, utgiven av Ödeshögs kulturnämnd 1968.

Enhet och frihet av G. Åberg, studier i Jönköpings missionsförenings historia. Akademisk avhandling. Jönköping 1972.

Jubileumsberättelser från berörda församlingar.

Vita Jungfrun av Natanael Odenvik. Jönköping 1935. Artiklar i JönköpingsPosten 6 och 13 mars 1931.

Bäckes kapell, Boet, byggdes av Stora Åby baptistförsamling som bildades 1885. 1923 övergick ett flertal av medlemmarna till pingströrelsen. 1933 övertogs kapellet av Boets filadelfiaförsamling och fick namnet Sion. Numera har kapellet ett helt annat utseende. Teckningen är av Bertil Sandabl.